

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم انسانی

عنوان
تبیین مقایسه‌ای هرمنوتیک محافظه‌کار هرش و هرمنوتیک میانه‌رو ریکور و نقد هرش بر
اساس آن

دانشجو
علی قاسمی

استاد راهنما
دکتر محسن ایمانی

استاد مشاور
دکتر مهدی سجادی

بهار ۹۱

باسمه تعالی

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان خانم / آقای **علی قاسمی** تحت عنوان: **تبیین مقایسه ای هرمنوتیک محافظه کار هرش و هرمنوتیک میانه رو ریکور و نقد هرش بر اساس آن** را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد تأیید می کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	مهندس اهلان	استاد	
۲- استاد مشاور			
۳- استاد ناظر (داخلی)	علی رضا صانع زاده (مقرری استاد)		
۴- استاد ناظر (خارجی)			
۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	علی رضا صانع زاده (مقرری استاد)	استاد	

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب..... نام خانوادگی..... رشته..... تاریخ..... و ورودی سال تحصیلی.....»
مقطع..... دانشکده..... متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین نامه فوق الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

.....
اهضا:

.....
تاریخ: ۰۰/۰۰/۰۰

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته *تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش* است که در سال ۱۳۹۱ در دانشکده *علم انسانی* دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر *ایمانی*، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر *سجاری* و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب *علی قاسمی* دانشجوی رشته *تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش* مقطع *کارشناسی ارشد* تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: *علی قاسمی*

تاریخ و امضا:

۹۱، ۱۱، ۲۷

تشکر و قدردانی

خداوند مهربان را سپاسگذارم که به اینجانب توفیق ادامه تحصیل و استفاده از محضر اساتید بزرگواری را فراهم نمود. هم چنین به اینجانب توفیق عطا فرمود تا در انجام پایان نامه بتوانم از راهنمایی، مشاوره و همکاری اساتید دلسوز بهرمنند شوم. لذا در اینجا بر خود لازم می دانم تا از تمام اساتید بزرگوار و افرادی که در انجام این امر همکاری داشته اند، تشکر نمایم؛

از جناب آقای دکتر ایمانی "استاد محترم راهنما" که در طول اجرای این تحقیق همواره از راهنمایی های ارزنده و مفیدشان استفاده نموده ام.

از جناب آقای دکتر سجادی "استاد محترم مشاور" که در اجرای پایان نامه همواره مشوق اینجانب بوده است.

در پایان از خانم تقی نژاد که علی رغم گرفتاری و مشغله فراوان همواره یاور اینجانب بوده اند تشکر و قدر دانی می نمایم.

تقدیم

به مادر مهربانم

که اکنون در

آن سوی ابرهاست

چکیده

این تحقیق با هدف کلی بررسی دیدگاه هرمنوتیک محافظه کار با تمرکز بر دیدگاه هرش و همچنین بررسی دیدگاه هرمنوتیک میانه رو با تمرکز بر دیدگاه ریکور شکل گرفته و هدف اصلی آن تبیین دیدگاه هرمنوتیک و تربیتی هرش و ریکور می باشد.

نظرات فلسفی هرش بر مبنای تمایز میان معنی و مقصود صورت گرفته است. او بر این باور است که با تمایز میان معنی و مقصود می توان بر مشکلات تفسیر فائق آمد و به معنی اصلی مؤلف دست یافت. به اعتقاد هرش حوزه فهم و تفسیر، معنی است و حوزه قضاوت و نقد، مقصود است. هدف آموزش و پرورش از دیدگاه هرش انتقال اطلاعات به دانش آموزان است و این امر را وظیفه نسل بزرگسال جامعه می داند. روش یادگیری از دید او تکرار و تمرین است و با توجه به سوادفرهنگی سعی دارد که آن را تبدیل به یادگیری معنا دار نماید. طبق نظر ریکور، اطلاعات تحمیل می شوند، اما فهم را نمی توان تحمیل نمود، زیرا فهم باید از درون فرد حاصل شود. طبق روش هرمنوتیکی مذکور عمل فهم متون درسی در سه گام تحت عنوان "تبیین" (explanation)، "فهم" (understanding) و "اختصاص دادن" (appropriation) انجام می گیرد که ریکور آن را "قوس هرمنوتیکی" (Hermeneutic arc) می نامد. در گام نخست (تبیین)، مفسر درباره این سوال که متون درسی چه چیزی می گوید؟ به کاوش می پردازد و ماهیت درونی متن را آزمون می کند. در گام دوم (فهم)، مفسر درباره این سوال که- متن درسی درباره چه چیزی صحبت می کند؟ به اکتشاف می پردازد و تمام تلاش خود را انجام می دهد تا عوامل بیرونی متن درسی را در ارتباط با زندگی و رسیدن به فهم عمیق تر احیا کند. در گام سوم (اختصاص دادن)، مفسر، جهان متن درسی را به خود اختصاص می دهد و در نتیجه افق مفسر (دانش و آگاهی هایش) گسترش می یابد، بنابراین تفسیر متن درسی فرایندی است که به وسیله آن حالت های جدیدی از فهم خود آشکار می شود. با توجه به روش هرمنوتیکی ریکور برای فهم متون درسی، (قوس هرمنوتیکی) عقیده محوری در هرمنوتیک ریکور این است که تعلیم و تربیت و یادگیری فرایندی فعال است. معلم هرمنوتیست در کلاس درس ابتکار و آزادی مشروط را پذیرفته و دانش آموزان را تشویق می کند تا در حلقه های کندوکاو به جستجوی معنای متن درسی با توجه به روش هرمنوتیکی نام برده مبادرت ورزند. در انتها به نقدهای وارده بر دیدگاه هرش پرداخته شده است. تأکید بر محتوا و حفظ طوطی وار آن، ارائه اطلاعات یکسان به همه دانش آموزان و عدم توجه به تفاوت های فردی، اعتقاد به ماهیت بد آدمی و الزام تربیت برای او، معین نبودن حوزه فهم، تفسیر، قضاوت و نقد، اعتقاد به فهم متن بر حسب مفاهیم خودش و تأکید بر ثبات معنی متن از جمله نقدهایی است که بر دیدگاه تربیتی و فلسفی هرش وارد شده است.

واژگان کلیدی: هرمنوتیک، هرمنوتیک محافظه کار، هرمنوتیک میانه رو، فهم، تفسیر.

عنوان	فهرست مطالب	صفحه
فصل اول؛		
کلیات تحقیق	-----	۱
۱-۱ مقدمه	-----	۲
۲-۱ بیان مسئله	-----	۳
۳-۱ سؤالات تحقیق	-----	۵
۴-۱ اهداف تحقیق	-----	۵
۵-۱ ضرورت تحقیق	-----	۶
۶-۱ روش تحقیق	-----	۶
۷-۱ تعریف واژگان کلیدی	-----	۷
فصل دوم؛		
مبانی نظری و پیشینه تحقیق	-----	۸
۱-۲ مبانی نظری تحقیق	-----	۹
۲-۲ متفکران مکتب محافظه کار	-----	۹
۱-۲-۲ شلایرماخر	-----	۱۱
۱-۲-۲-۱ شناخت از دیدگاه شلایرماخر	-----	۱۳
۲-۲-۱-۲ فهم در مقام عملی بازسازی کننده	-----	۱۴
۲-۲-۱-۲-۲ معنا بازسازی ذهن مؤلف	-----	۱۴
۲-۲-۱-۲-۲ فهم متون فرهنگهای دیگر	-----	۱۵
۲-۲-۱-۲-۲ فهم هرمنوتیکی در مقام فهم سبک	-----	۱۵
۲-۲-۱-۲-۲ انواع تفسیر	-----	۱۵
تفسیر نحوی (دستوری)		
تفسیر فنی یا روانشناختی		
۷-۱-۲-۲ تفسیر تمثیلی	-----	۱۸
۸-۱-۲-۲ هرمنوتیک در مقام دانشی نظام مند	-----	۱۹
۲-۲-۲ ویلهلم دیلتای	-----	۱۹
۱-۲-۲-۲ علوم انسانی در برابر علوم طبیعی	-----	۲۰
۲-۲-۲-۲ جهان بینی	-----	۲۲
۳-۲-۲-۲ فلسفه زندگی	-----	۲۳

- ۲۴ ----- ۲-۲-۲-۲ ضابطه هرمنوتیکی دیلتای
- ۲۶ ----- ۲-۲-۲-۲ تاریخمندی در علم هرمنوتیک
- ۲۷ ----- ۲-۲-۲-۲ اهمیت تفکر دیلتای برای علم هرمنوتیک
- ۲۸ ----- ۲-۲-۲-۲ موضوع هرمنوتیک
- ۲۹ ----- ۲-۲-۲-۲ دونالد هرش
- ۲۹ ----- ۲-۲-۳-۲ فهم و تفسیر
- ۳۰ ----- ۲-۲-۳-۲ داوری و نقد
- ۳۳ ----- ۲-۲-۳-۲ اعتبار یابی تفسیر
- ۳۵ ----- ۲-۲-۳-۲ منطق اعتبار دهی؛ اصول احتمالات
- ۳۷ ----- ۲-۲-۳-۲ شواهد تفسیر
- ۳۹ ----- ۲-۲-۳-۲ روشها، قواعد، قانون و اصول
- ۴۲ ----- ۲-۲-۳-۲ معنا و مقصود
- ۴۳ ----- ۲-۲-۳-۲ تفسیر عینی
- ۴۴ ----- ۲-۲-۳-۲ دوافق معنای متن
- ۴۶ ----- ۲-۲-۳-۲ بررسی معنای متن
- ۴۷ ----- ۲-۲-۳-۲ متفکران مکتب میانه رو
- ۴۸ ----- ۲-۳-۱-۲ هرمنوتیک فلسفی گادامر
- ۴۹ ----- ۲-۳-۱-۱ فهم و مولفه های آن
- ۵۱ ----- ۲-۳-۱-۲ افق
- ۵۲ ----- ۲-۳-۱-۳ پیش داوری
- ۵۵ ----- ۲-۳-۱-۴ سنت
- ۵۵ ----- ۲-۳-۱-۵ تاریخ
- ۵۶ ----- ۲-۳-۲-۲ ریکور
- ۵۷ ----- ۲-۴-۱-۲ تمایز زبان گفتاری با زبان نوشتاری
- ۵۸ ----- ۲-۴-۲-۲ فاصله زمانی با ظهور متن
- ۶۱ ----- ۲-۴-۲-۳ تشریح روش هرمنوتیکی ریکور برای فهم و تفسیر متون درسی
- ۶۳ ----- ۲-۴-۲-۴ تبیین
- ۶۳ ----- ۲-۴-۲-۵ فهم
- ۶۳ ----- ۲-۴-۲-۶ اختصاص دادن

۶۵	۲-۵ مبانی پژوهش
۶۷	فصل سوم؛
۶۸	مبانی تربیتی هرش
۶۸	۳-۱ مبانی تربیتی
۶۸	۳-۱-۱ ماهیت آدمی
۶۸	۳-۱-۲ نظریه دانش
۶۹	۳-۱-۳ تقسیم بندی دانش
۶۹	نظریه یادگیری
۷۰	الف - دانش پیشین مؤثر در یادگیری بعدی
۷۰	ب - معنی دار بودن یادگیری
۷۰	ج - ترکیب کلیت با مثال
۷۱	د - توجه، تعیین کننده یادگیری
۷۲	ه - تکرار و بازگویی امری ضروری برای یادگیری
۷۳	و - آموزش ضمنی برای نوآموزان تأثیر کمتری دارد.
۷۴	۳-۱-۴ فلسفه آموزش و پرورش
۷۵	۳-۱-۵ هدف آموزش و پرورش
۷۶	۳-۱-۶ فرهنگ پذیری
۷۷	۳-۱-۶-۱ فرهنگ آموزی
۷۷	۳-۱-۷ وظایف مدارس
۷۷	۳-۱-۷-۱ انصاف در مدارس
۷۹	۳-۱-۷-۲ اندازه کلاس درس
۷۹	۳-۱-۸ انواع برنامه درسی
۲۸	۳-۱-۹ محتوا
۸۲	۳-۱-۹-۱ سواد فرهنگی
۹۱	۳-۱-۹-۲ تفکر انتقادی
۹۳	۳-۱-۱۰ معلم
۹۳	۳-۱-۱۱ روش تدریس
۹۴	۳-۱-۱۱-۱ آموزش اخلاق
۹۵	۳-۱-۱۱-۲ کاربرد فناوری در آموزش

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

این تحقیق با هدف کلی بررسی دیدگاه متفکران هرمنوتیک محافظه کار و میانه رو با تکیه بر دیدگاه هرمنوتیکی و آموزشی هرش و ریکور صورت پذیرفته است. هدف اصلی این تحقیق، تبیین دیدگاه هرمنوتیک فلسفی هرش و ریکور و نقد دیدگاه تربیتی هرش و کاربرد آن برای فرایند تعلیم و تربیت می باشد.

نخست باید متذکر شد که تفکر شان آدمی است و به تعبیر برخی از متفکران، فلسفه و به تبع آن هرمنوتیک ژرف ترین تفکر انسانی است. این امر بدیهی است که فلسفه و تفکر انسان باید به نحوی با هم ترکیب شوند. از اینرو هرمنوتیک به عنوان یکی از رویکردهای اصلی فلسفی است که در کانونی ترین نقطه بحث خود به فهم و تفسیر می پردازد و در دهه های اخیر دوباره مطرح شده و اهمیت خاصی یافته است. این دیدگاه که با ماهیت فهم و تفسیر سروکار دارد، تاثیرات وسیعی بر مطالعات مربوط به علوم انسانی و از آن جمله تعلیم و تربیت گذاشته است. روش هرمنوتیکی که در اندیشه های فلسفی قرن ۱۹ و به ویژه در آلمان مطرح بود، در قرن بیستم، به دنبال غلبه اثبات گرایی در پهنه علوم، مورد بی مهری قرار گرفت، اما در اواخر قرن بیستم و در حال حاضر، از نو به میدان آمده است. هرچند مباحث هرمنوتیک در علوم انسانی، به طور کلی، و در برخی از این علوم، به طور خاص، گسترش یافته، در عرصه علوم تربیتی، به میزان کمتری مطرح گردیده است. به ویژه، در کشور ما این توجه بسیار اندک بوده است.

دیوید پرپل با اشاره به پیچیدگی مفهوم تعلیم و تربیت از سویی و پیچیدگی دیدگاه هرمنوتیکی از سوی دیگر اظهار می دارد که " بررسی تعلیم و تربیت از دیدگاه هرمنوتیکی برای بسیاری چون امری نامعین، مبهم، بلکه غریب جلوه گر می شود." (Purpel, 1989, p56).

هرمنوتیک محافظه کار، توسط متفکرانی چون شلایرماخر، دیلتای و هرش مطرح شده که بر این باورند که متن دارای معنایی قطعی بوده و فهم متن، دریافت معنای اصیل و راستین یک متن است. بنابر این دیدگاه، موضوع فهم، معنای اولیه متنی است که به ما رسیده و فهم آن صرفاً زمانی ممکن است که میان خواننده و مؤلف رابطه ای دو سویه به وجود بیاید. اساس و بنیان این رابطه از دیدگاه هرمنوتیک محافظه کار نیت مؤلف و خواست و اراده آگاهانه او در قرار دادن معناست. برپایه این اصل آن چه که فراسوی نیت آگاهانه مؤلف بیان می شود نیز قادر به شناسایی است.

هرمنوتیک میانه رو، توسط متفکرانی چون گادامر، ریکور و بتی مطرح شده که اندیشه کلی در این گرایش آن است که تفسیر همواره خلاقانه بوده و همواره دیالوگی میان مفسر و مؤلف یا متن وجود دارد و بنابراین نمی توان از دست یافتن به حقیقتی عینی یا معنای مورد نظر مؤلف سخن گفت؛ بلکه به تعبیر ریکور، در بهترین حالت خواننده دنیای متن را پس از گذراندن مراحل تبیین و فهم به دنیای خود اختصاص می دهد.

۱-۲ بیان مساله:

واژه هرمنوتیک در یونان باستان متداول بوده است، لیکن معمولاً دان هاور^۱ را نخستین کسی می دانند که این واژه را در عنوان کتاب خود، برای شناساندن گونه ای از دانش به کار برده است، از این رو بررسی تاریخیچه هرمنوتیک را از سده هفدهم میلادی آغاز می کنند و دوران پیش از آن را پیش تاریخ هرمنوتیک می نامند. این واژه از منظر ریشه شناختی، برگرفته از فعل یونانی Hermeneuin به معنای تفسیر کردن است و رابطه نیز با هرمس - خدای پیام رسان یونانیان - دارد. Hermeneuties شاخه ای از معرفت است و به حوزه عالم هرمنوتیک مربوط می شود. (هوی، ۱۳۷۸، ص ۷۱)

گالاگر^۲ در یک تقسیم بندی هرمنوتیک را به گرایشهای انتقادی، تندرو، میانه رو و محافظه کار تقسیم بندی می کند؛ در گرایش نقاد، کسانی چون هابرماس^۳ و کارل اتو آپل^۴ قرار دارند و معتقدند که با تامل نقاد می توان از ارتباط با سنت آگاهتر شد و تاحدی از انحراف برخاسته از سوگیری ایدئولوژیک، فرهنگی و اجتماعی سنت مصون ماند. در گرایش تندرو کسانی چون نیچه، هایدگر و مابعد ساختارگرایانی چون فوکو و دریدا قرار دارند. به اعتقاد طرفداران این مکتب، به سبب خلاقیت موجود در تفسیر، همه روایت ها از یک متن، احتمالی و نسبی است. در گرایش میانه رو، کسانی چون گادامر، ریکور و بتی قرار دارند. به اعتقاد متفکران میانه رو، تفسیر همواره خلاقانه است. بنابراین نمی توان از دستیابی به حقیقت عینی یا معنای مورد نظر مولف سخن گفت. در گرایش محافظه کار، کسانی چون شلایر ماخر، ديلتای و هرش قرار می گیرند. اندیشه کلی در این گرایش آن است که مفسر می تواند با اتخاذ روش صحیح و کارجدی به مقاصد مولف و حقیقت عینی مربوط به اثر دست یابد. از این گرایش با عنوان هرمنوتیک سنتی یا رومانیتیک نیز نام برده شده است. (باقری، ۱۳۸۲، ص ۷۸)

ویلهلم ديلتای از فلاسفه هرمنوتیکی محافظه کار، به دنبال ارتقای ارزش و اعتبار علوم انسانی و هم تراز کردن آن با علوم تجربی بود. او هرمنوتیک را به عنوان دانشی که روش شناسی علوم انسانی را ارائه می نماید، مطرح نمود.

هرش یکی از متفکران گرایش محافظه کار است که به اعتقاد او هدف اساسی تفسیر آشکار نمودن نیت مولف است یعنی با اندکی جدیت و دقت می توانیم به مقصود مولف دست پیدا کنیم. هرش، نظریه ای انسان شناختی مبتنی بر تعلیم و تربیت را مطرح می کند، این نظریه بر این مبنا استوار است که بر طبق مشاهدات انسان شناختی، شالوده تمام جوامع بشری بر آگاهی های مشترک خاص قرار گرفته است. هدف اساسی در این دیدگاه فرهیختگی است. این دیدگاه، نظریه طبیعی و نیز نظریه نسبیت فرهنگ ها را می پذیرد و سواد آموزی فرهنگی

¹ -Dewn Haver

² -Gallager

³ -Habermos

⁴ - Apel

را برای زندگی اجتماعی، اقتصادی و شهروندی ضروری می‌داند. هرش بر فراگیری دانش خاص تاکید کرده و معتقد است که دانش آموزان باید اطلاعات خاصی نظیر، قانون اساسی دولتها، مهارتهای زبانی ریاضی، وقایع مهم تاریخ جهان، شاهکارهای هنری و ادبی را فرا بگیرند. هم چنین او یادگیری واژگان وسیعی را برای دانش آموزان ضروری می‌داند، زیرا بر این باور است که آن وسیله ای برای کسب دانش و اطلاعات وسیع است و دانش وسیع، کلیدی برای تعمیق دانش و توانمند کردن دانش آموزان برای فراگیری چیزهای جدید است. (Coppla,2001,p.1).

هرش هدف از آموزش را کسب دانش عمومی دانسته و معتقد است که دانش عمومی بدون توجه به نژاد، قومیت و طبقه اجتماعی، افراد را در انجام وظایف زندگی‌شان ماهر می‌سازند. وی دانش عمومی را کسب حقایق دانسته و بر این باور است که مهارت عقلانی در پی کسب حقایق به دست می‌آید و آن را برای داشتن رابطه اجتماعی آسان تر، او بر یادگیری خواندن و نوشتن تأکید کرده و آن را کلید اغلب پیشرفتهای کلاسی می‌داند؛ زیرا نقص در خواندن و نوشتن، توانایی فرد را برای استفاده از فرصت‌ها و آزادی‌ها محدود می‌کند و حقایق و کتابهای خاصی را دارای ارزش ذاتی دانسته و اصلاحات آموزشی، مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را مورد انتقاد قرار داده و پیشرفت گرایی را علت از بین رفتن سواد فرهنگی در جامعه آمریکا می‌داند (Hirsch,2004,p. 2).

پل ریکور یکی از فیلسوفان هرمنوتیک میانه رو است که به عنوان بنیانگذار هرمنوتیک مدرن شناخته می‌شود. آثار و اندیشه‌های او باعث شد جریان فکری جدیدی در حوزه فلسفه خرد هرمنوتیکی به وجود آید. بن مایه‌های فکر او را فلسفه مارسل^۱، هوسرل^۲ و یاسپرس^۳ می‌سازد. اما ویژگی خاص فلسفه او این است که از یک سو میان پدیدار شناختی و هرمنوتیک پیوندی ایجاد می‌کند و از سوی دیگر، مرز بین فلسفه و ادبیات را می‌شکند.

ریکور در تعریف هرمنوتیک بیان می‌کند که هرمنوتیک عبارت است از نظریه عمل و کارفهمیدن در ارتباط آن با تفسیر متن. هم چنین ریکور معتقد است که علم هرمنوتیک به خوبی در علوم انسانی پذیرفته شده است، ولی در زمینه آموزش و پرورش علم هرمنوتیک عمدتاً نقش حاشیه‌ای را در پژوهش ایفا می‌کند، در ادامه "مشکل سلطه" (مولف، خواننده و شرایط متن) را به عنوان هدفی برای تجزیه و تحلیل در تربیت انتقادی مطرح می‌کند. با این حال، ریکور نقش تفسیر را به عنوان بخش ترکیب کننده‌ای از نقد ایدئولوژی و روابط نامتقارن قدرت در آموزش و پرورش به شمار می‌آورد.

ریکور معتقد است که در رابطه نامتقارن متن و خواننده، یکی از دو طرف برای هر دو سخن می‌گوید به زبان درآوردن یک متن، همیشه چیزی غیر از شنیدن صدای یک فرد و گوش دادن به سخن اوست. در عوض

¹ -Marsel

² - Hosrel

³ -Yaspers

خواندن مانند اجرای یک قطعه موسیقی تنظیم شده با علائم نوشتاری است، زیرا متن یک فضای معنایی مستقل است که دیگر با نیت مولفش زنده نمی شود. استقلال متن، بدون این تکیه بنیادی، نوشته را به تفسیر انحصاری خواننده می سپارد.

ریکور علم هرمنوتیک را به منزله ی ناظم تاویل معنا می کند. او می گوید «مراد از علم هرمنوتیک نظریه قواعد حاکم بر تفسیر یا به عبارت دیگر تاویل متنی خاص یا مجموعه ای از نشانه هاست که به منزله متن ملاحظه می شوند»، به اعتقاد ریکور هرمنوتیک عمل رمز گشایی است که از معنای ظاهر به معنای نهفته یا مکنون می رسد. موضوع تاویل، یعنی متن به معنای وسیع ترین معنای کلمه نیز می تواند نمادهای موجود در رویا یا اسطوره ها و نمودگارهای جامعه یا ادبیات باشد.

باتوجه با اینکه نظام تربیتی حاکم در آموزش و پرورش فعلی ایران عمدتاً معلم محور است و معلم مسئول آموزش مواد و موضوعهای درسی است و باید انضباط کلاس را از طریق پاداش و کنترل و جلب توجه کودک و فعال نگهداشتن او برقرار و حفظ کند. و از سوی دیگر روش های تربیتی غالباً به صورت تمرین و تکرار و حفظ طوطی وار و تاکید بر تکالیف درسی است تا اندازه با دیدگاه آموزشی هرش همخوانی دارد. حال آنکه پل ریکور عمدتاً بر نقش دانش آموزش در فرایند تعلیم و تربیت تاکید دارد و معتقد است که دانش آموزش نقش اساسی و محوری در تعلیم و تربیت ایفا می کند و نقش معلم کمرنگ تر است، از سوی دیگر ریکور در فرایند فهم و تفسیر متن، نقش کلیدی و بارزی را برای دانش آموزش در نظر می گیرد که این طرز فکر باعث نوآوری و خلاقیت دانش آموزان در تعلیم و تربیت می شود.

با توجه با آن چه مطرح گردید، در این تحقیق ابتدا به تبیین تربیتی هرمنوتیک ریکور و هرش می پردازیم و سپس دیدگاه تربیتی هرش را که تا اندازه با نظام آموزشی ایران همسو است، از دیدگاه تربیتی ریکور مورد نقد و بررسی قرار می دهیم.

۱-۳ سوالات تحقیق :

۱- دیدگاه هرمنوتیک میانه رو ریکور در ارتباط با نقش مولف و مفسر چیست ؟

۲- دلالتهای هرمنوتیک محافظه کار هرش در ارتباط با نقش مولف و مفسر چیست؟

۳- چه نقد اساسی به دیدگاه هرمنوتیک محافظه کار هرش از دیدگاه هرمنوتیکی ریکور وجود دارد ؟

۴- نقد دیدگاه های هرمنوتیکی هرش از نگاه هرمنوتیکی ریکور چه دلالتهایی تربیتی برای بهبود وضعیت آموزش و پرورش ایران دارد ؟

۱-۴ اهداف تحقیق

- ۱-شناسایی مؤلفه های اساسی دیدگاه هرمنوتیک میانه رو ریکور
- ۲-شناسایی مؤلفه های اساسی دیدگاه هرمنوتیک محافظه کار هرش.
- ۳- تشخیص هدفهای اصلی آموزش و پرورش در دیدگاه ریکور.
- ۴-تشخیص هدفهای اصلی آموزش و پرورش در دیدگاه هرش.
- ۵- بیان نقدهای بیرونی وارده بر دیدگاه هرمنوتیک محافظه کار هرش از دیدگاه هرمنوتیکی ریکور.

۱-۵ ضرورت تحقیق

بخش عمده از تعلیم و تربیت را فراگیری متون تشکیل می دهد اگر متنی را نخوانیم، نفهمیم و تفسیر نکنیم، تربیتی اتفاق نمی افتد و تعلیم و تربیت به هدف خود نمی رسد، پس شرط تحقق تعلیم و تربیت به یک معنا یعنی فهم و تفسیر و تاویل متن، حال آنکه پل ریکور در فرایند تعلیم و تربیت بر فهم و تفسیر و تاویل متن تاکید می کند بنابراین می توان در فرایند آموزش و پرورش ایران از یافته های تربیتی ریکور در زمینه ی فهم و تفسیر متن استفاده کرد.

۱-۶ روش تحقیق

روش انجام تحقیق بستگی به ماهیت موضوع، اهداف پژوهش و فرضیه های تدوین شده ی آن دارد. لذا، ضروری است ابتدا ماهیت موضوع پژوهش را مورد تامل قرار دهیم و سپس به بررسی دیگر عواملی که در این انتخاب دخیل است بپردازیم.

عنوان این پژوهش "تبیین مقایسه ای هرمنوتیک میانه رو ریکور و هرمنوتیک محافظه کار هرش و نقد دیدگاه تربیتی هرش بر اساس آن" است. بنا بر این محور اصلی این پژوهش، دیدگاه هرمنوتیک فلسفی ریکور و هرش است. بررسی ماهیت پژوهش و نیز ماهیت موضوع مدلل می سازد که موضوع تحقیق، امری نظری و بنیادی است (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۷۶، ص ۷۹) و ناظر بر مفاهیم فلسفی است. بعلاوه، پژوهش حاضر از جمله پژوهش های کیفی نیز محسوب می شود (کیامنش، ۱۳۷۶). بر این اساس روش انجام پژوهش، روش توصیفی - تحلیلی مقایسه ای^۱ است، زیرا محقق از یک طرف، در پی توصیف و شناخت مفاهیم اصلی موجود در هرمنوتیک فلسفی ریکور و هرش (توصیف) و از طرف دیگر، در پی تحلیل این مفاهیم برای استنتاج مفهوم، هدف و روش تعلیم و تربیت با تکیه بر آن فلسفه است (تحلیل). بر این اساس، در پژوهش حاضر که به بررسی و تحلیل نظریه ی ریکور هرش و نیز استنتاج و استخراج دلالت های آن در تعلیم و تربیت اختصاص دارد، ابتدا

---

¹ -descriptive - analytic

مفاهیم اصلی و ارتباط آن مفاهیم با یکدیگر توصیف، تبیین و تحلیل می گردد و سپس با رویکردی استنتاجی، مفهوم، هدف و روش تعلیم و تربیت از فلسفه ی ریکور و گادامر استنباط و استخراج می شود.

۱-۷ تعریف واژگاہ کلیدی

هرمنوتیک؛ نظریه و عمل تفسیر و تعبیر انواع متون بشری مثل متون مذهبی، سکولار، علمی و حتی عادی می باشد. (Keeves, 1990, p156).

هرمنوتیک محافظه کار؛ یکی از انواع هرمنوتیک می باشد که متفکران آن معنا را با قصد مؤلف یکی می دانند و قائل به دستیابی به معنای مؤلف می باشند.

هرمنوتیک میانه رو؛ یکی از انواع هرمنوتیک می باشد اندیشه کلی در این گرایش آن است که تفسیر همواره خلاقانه بوده و همواره دیالوگی میان مفسر و مؤلف یا متن وجود دارد و بنابراین نمی توان از دست یافتن به حقیقتی عینی یا معنای مورد نظر مؤلف سخن گفت.

فهم؛ کشف معنای حادثه یا فعلی در یک زمینه اجتماعی خاص را فهم می گویند. (لیتل، ۱۳۷۱)

تفسیر؛ توضیح معنای یک متن است که اغلب همراه با نقد می باشد.

فصل دوم:

مبانی نظری و

پیشینه تحقیق